

Žrtve nasilja se sprva same krivijo za nasilje. Povzročitelji naredijo vse, da bi se žrtev počutila odgovorno in krivo zanj.

Nasilja nad otroki, ženskami in starejšimi je vse več

NAJNEVARNEJŠI JE DOM

Pred kratkim so Slovenijo pretresla štiri zelo tragična družinska nasilja. Prvi se je zgodil v Gotovljah pri Žalcu, kjer je v domači spalnici 46-letni moški s sekiro napadel življenjsko soprotnico. Le leto dni starejši moški pa je skoraj ob istem času v Mali Račni pri Grosupljem na dvorišču z vnetljivo snovjo polil svojo ženo, ko se je nič hudega sluteč vrnila iz službe. Njeni trpeči kriki so se slišali po vsej vasi. Prva žrtev je preživela, druga je podlegla poškodbam. V Kopru je moški vrgel skozi okno v smrt svojo partnerico ter potem za njo v globino skočil še sam, v začetku novembra pa je 22-letnik z Dolgega Brda pri Ljubljani ubil starša, sestro in na koncu še sebe ...

Neva Železnik, fotografije: Dreamstime, Jože Suhadolnik in arhiv sogovornikov

Kako je mogoče, da se takšna hudodelstva še kar naprej dogajajo? To vprašanje smo zastavili prof. dr. Darji Zaviršek, predavateljici na Fakulteti za socialno delo v Ljubljani, ki je o nasilju nad ženskami v naši državi napisala že vrsto člankov in knjig. Čeprav raziskuje predvsem nasilje nad ženskami, pozna tudi nasilje nad otroki, ljudmi z ovirami in starejšimi.

»Do nasilja in nasilnežev smo predolgo strpni. Tudi zato ženske o nasilju velikokrat molčijo in številne do konca verjamejo, da

jim nasilnež ne more narediti nekaj tako grozljivega, kot je umor,« je začela prof. dr. Zavirškova.

In kje je največ nasilja? »Največ psihičnega, fizičnega, materialnega in spolnega nasilja se zgodi doma in med bližnjimi ljudmi, svojci, sorodniki. Fizično in spolno nasilje se pojavlja tudi v šolah, kavarnah, cerkvah, v zakotnih delih mest, na delovnem mestu itd. Skratka v javnih in zasebnih prostorih.«

In kdo so storilci? »Pri fizičnem in spolnem nasilju so to v glavnem moški, možje, partnerji, očetje, prijatelji, znanci in neznani storilci. Psihično nasilje lahko povzročajo tudi ženske.«

Poudari, da poznamo primere žensk, ki so umorile moškega. Praviloma gre za primere, ko je ženska v družini dolgo prenašala trpinčenje, pretepanje, posilstva. Tedaj, ko jim prekipi, se nenadoma zavedo, da ne zmorejo več in se jim zdi misel, da bo boljši zapor kot vseživljensko mučenje.

»Veliko več žensk pa raje poskuša storiti samomor, da bi pobegnile razmeram, ki jih ne morejo ali ne znajo spremeniti. S starostjo žensk narašča število samomorov vse tja do 85. leta starosti.«

OTROCI

Otroke nekateri starši telesno kaznujejo, se iz njih norčujejo, jih dajejo v nič, na njih celo ugašajo cigarete ... »Vsakršno nasilje nad otroki bi moralo biti prepovedano, tudi stresanje dojenčkov, da prenehajo jokati ali pa kričanje na otroke. A le redki starši, ki ne morejo zadrževati svojih agresivnih impulzov ali se jim zdi povzročanje bolečine otrokom prav in del vzgoje, je kaznovanih,« je nadaljevala in dodala, da je slovenska družba veliko preveč strpna tudi do starševskega nasilja. Ne zavedajo se, kako zelo lahko poškoduje otrokovo samopodobo, občutek zase, in celo otrokove možgane, če so do njega nasilni. Poudari, da je eno najhujših nasilnih dejanj spolno nasilje nad otroki.

In kaj sploh je spolna zloraba? »Predstavlja širok spekter spolnih vedenj: od otipavanja, poljubljanja, slačenja otrok, fotografiranja golih otrok, njihovega prikritega ali odkritega opazovanja pri opravljanju velike ali male potrebe, vsiljevanja pogovora o spolnosti, kazanja pornografije otroku, masturbacije pred njimi, pa do oralnega in analnega spolnega odnosa ter posilstva. Spolna zloraba je tudi, ko dedek ali oče rečeta odraščajoči deklici, naj pokaže, če so jim joškice zrasle.« In pravi, da takšnih primerov ni malo. »So kot del slovenske tradicionalne folklo-re.«

In še ena katastrofalna ugotovitev: »Evropske raziskave kažejo, da je na starem kontinentu vsaka tretja deklica in vsak deveti deček oziroma skoraj 30 odstotkov otrok žrtev nasilja in spolnih napadov!«

Kako ugotoviti, da je bil otrok spolno zlorabljen? »Otroci in mladostniki imajo takrat pogosto: nočne more, znova začno lulati v postelje, osebe, ki jih zlorablja, se bojijo in se ji izogibajo, imajo bolečine v spodnjem delu trebuha, pogosto krvavijo iz intimnih delov telesa, imajo spolno prenosljivo bolezen, imajo podplutbe po stegnih in na zadnjici. Otroci, ki hodijo v šolo, tam pogosto popustijo, govorijo o vrstah spolnosti, ki ni v skladu z njihovo starostjo, kradejo, lažejo, hujšajo, se redijo, pogosto mislijo na samomor ...«

Žrtve spolnih zlorab so najpogosteje deklice, toda tudi zlorabe dečkov niso redke. »Otroci sami redko povedo, da so bili spolno zlorabljeni, saj nimajo besed za to, kar se jim je zgodilo. Praviloma nimajo zaupne osebe in intuitivno čutijo, da jim ne bodo verjeli.« Zato o teh gnusnih dogodkih redko kaj povedo. Če pa le spregovorijo odraslim, ne lažejo in kar 85 odstotkov zlorab se pripeti v domačem okolju. »Zlorabo izvršijo praviloma osebe, ki so otroku znane.«

Sogovornica pove, da storilci navadno nikoli ne priznajo krivde. Čeprav je bilo o tem toliko napisanega, socialne delavke, vzgojiteljice in učiteljice, policisti, kriminalisti, tožilci, sodniki in odvetniki še vedno premalo vedo o tem, kako prepoznavati spolne zlorabe in kako »brati« znake.

»Razpoznavati je treba celoten kontekst, saj

Prof. dr. Darja Zaviršek: »Za nasilje nikoli, prav nikoli, ni opravičila. Ne za nasilje staršev nad otroki, ne moških nad ženskami in ne za nasilje svojcev nad starejšo osebo, ne glede na to, kako skrhani so medsebojni odnosi.«

storilci nasilje načrtujejo, se nanj pripravljajo, čakajo na trenutek, ko ne bo nikogar zraven. Za svojo žrtev izberejo socialno šibkega otroka ali nekoga, ki je že krhek in nima odraslih, da bi ga zaščitili.«

Zlorabljeni otroci praviloma ne pokažejo znakov hudega duševnega pretresa v obdobju, ko se zloraba dogaja, temveč kasneje. »Mnogi tega ne predelajo do smrti.«

Nad starejšimi je čedalje več nasilja, zato je skrajni čas, da poleg varnih hiš za ženske in otroke, žrtve domačega nasilja, odpremo tudi varne hiše za starejše in ovirane, kamor bi se, dokler ne bi našli dokončne rešitve, začasno umaknili. Žal pa se zaradi birokracije pri nas marsikaj zatakne, celo ustavi. Časa je malo, saj nasilje v teh težkih časih vse bolj narašča. Bo pot starejših do zatočišč pred nasiljem, ki se želijo umakniti pred nasilnimi svojci, manj zapletena?

Sankcije za povzročitelje

Sankcije predvidevata kazenski zakonik in zakon o prekrških. Po zakonu so možne kar visoke zaporne kazni, vendar se največkrat izrekajo zelo nizke, na spodnji meji, ali celo samo pogojne ali denarne ... To je kot v posmeh žrtvam.

Poleg tega žrtve še vedno niso zaščitene do konca sodne obravnave. Država bi morala takoj zaščiti žrtev in odstraniti nasilneža! Tako pa se pogosto zgodi, da nasilnež spodi iz stanovanja mamo z otroki, on pa ostane v nekoč skupnem domu.

Starši se ne zavedajo, kako zelo lahko poškoduje otrokovo samopodobo, občutek zase, in celo otrokove možgane, če so do njega nasilni.

ŽENSKE

Vemo, da so žrtve domačega nasilja običajno ženske v zakonski in zunajzakonski skupnosti, ki imajo otroke in so starejše od trideset let. Z materami trpijo nasilje tudi otroci. Včasih neposredno, včasih kot tihe priče. Večino nasilnih dejanj povzročijo moški, čeprav so lahko nasilne tudi ženske. Največkrat do otrok. Zelo redko tudi do partnerjev. Najnevarnejši prostor za ženske je njihov dom.

»Nasilje v družini, nad otroki in ženami, in vse vrste nasilja, ki počasi, a vztrajno zaznamuje celotno družbo današnjega časa, niso dovolj resno obravnavane v javnosti in družbi. Kljub številnim žalostnim zgodbam je toleranca do nasilja še vedno (pre)velika.

Čeprav se najbolj pogosto dogaja za tesno zaprtimi vrtili domov, tam, kjer naj bi se počutili najbolj varni, ne smemo pristati na to, da gre pri nasilju za zasebno stvar prizadetih. V resnici je to etični problem cele družbe, ki se mu lahko zoperstavimo samo skupaj. To ni samo stvar policije, tožilstva, centrov za socialno delo, zdravstva šolstva, temveč vseh nas.«

To je med drugim zapisal Janez Janša, predsednik naše vlade v knjigi Vlaste Nussdorfer Naše deklice z vžigalicami.

»Povzročitelji nasilje največkrat zanikajo ali pa ga opravičujejo, češ da imajo moški pravico uporabiti nasilje nad žensko, če ne izpolnjuje njegovih zahtev ali se mu ne podredi.« Nasilje nad ženskami se dogaja v vseh družbenih slojih.

Združeni narodi so l. 1993 v Deklaraciji o odpravi nasilja nad ženskami, zapisali, da je nasilje nad njimi vsako dejanje nasilja, ki temelji na spolu in ima za posledico ali je verjetno, da bo imelo za posledico, fizično, spolno ali psihično škodo ali trpljenje žensk. Vključene so tudi grožnje s takšnimi dejanji, odvzem ali samovoljna omejitev prostosti, ne glede na to, ali se to dogaja v zasebnem ali javnem prostoru.«

Aprila leta 2011 je Odbor ministrskih namestnikov Sveta Evrope sprejel Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima, t. i. Istanbulsko konvencijo. Gre za prvi mednarodno pravno zavezujoči dokument, namenjen izključno preprečevanju nasilja. »Slovenija je konvencijo podpisala septembra 2011 in jo decembra 2014 tudi ratificirala.«

Ni odveč zapisati, da v praksi ni opaziti premikov v korist žrtev.

»Ta konvencija gre najbolj v nos katoliškim fundamentalistom in skrajno desno politično usmerjenim moškim in ženskam, ki jo blatijo in ji očitajo stvari, ki v njej sploh niso zapisa-

ne. Ali ni imenitno, da konvencija poudarja, da morajo tudi fantje in moški krepiti enakopravnost in enakovrednost deklic in žensk v družbi in doma ter krepiti njihovo moč?«

Istanbulska konvencija nadalje poudarja, da tudi vera, kultura, običaji, tradicija in čast ne smejo biti izgovor za nasilje, kot so na primer: prepovedovanje ženskam, da bi se šolale, da bi same hodile ven, zahtevati, da bi bile poslušne moškim, da bi jih kdorkoli silil v otroške poroke, jih spolno nadlegoval itd.«

Sicer pa dr. Darja Zaviršek poudari, da se nasilje nad ženskami v partnerskem odnosu navadno začne z blagimi oblikami psihičnega nasilja, ki jih žrtev ne prepozna kot nasilje. Recimo z ljubosumjem. Potem pride hitro do prve klofute, konča pa se lahko z umorom.

NASILJE NAD STAREJŠIMI

V Sloveniji je vsak peti prebivalec starejši od 65 let. Večina pomoči še ne potrebuje, razen če zbolijo ali se ponesrečijo. Sicer pa se ve, da na prosto mesto v domovih starejših (kjer jih je vsaj 17 tisoč) v naši državi čaka okoli 13 tisoč ljudi, doma pa naj bi vsakodnevno pomoč potrebovalo še okoli 40 tisoč posameznikov. Ker zakon o dolgotrajni oskrbi sprejemamo že skoraj dvajset let, številni ljudje ustrezne pomoči ne dobijo in številni seniorji in seniorke pravzaprav umirajo na obroke. Nimajo nikogar, ki bi skrbel, kaj šele ljubeče skrbel zanje.

Kako spoznamo, da so starostniki zanemarjeni? »Živijo v nepospravljenem, hladnem, neprimernem prostoru, z malo hrane, ki je hladna in skromna. So podhranjeni, neumiti, oblečeni v skromna, stara oblačila, brez zobnega ali slušnega aparata, nosijo polomljena očala, imajo rane po glavi in telesu, celo nezdravljeno zlomljeno kost itd. Če pridejo do zdravnika, včasih povedo, da so se poškodovali, ker so padli, ali pri delu in zamolčijo, da so revni in odvisni od bližnje osebe, ki jih zanemarija. Tako kot ženske, žrtve nasilja svojih partnerjev.«

Finančno zlorabo starejših oseb razkrijemo, ko se srečamo s tem, da so vedno brez denarja, čeprav imajo, na primer, dovolj visoko pokojnino. Svojci jim denar poberejo in razpolagajo z njihovimi bančnimi računi.

Ugotovljeno je, da je nasilja nad starejšimi ženskami več kot nad starejšimi moškimi. Zakaj? »Ženska je morebiti doživljala nasilje že, ko je bila mlada in gre na starost za nadaljevanje nasilnega življenja. Včasih tudi sinovi in hčerke prevzamejo obnašanje nasilnežev.« Starejše ženske so v tradicionalnih skupnostih, kjer veljata ideal mladosti in lepote, še posebej marginalizirane, ekonomsko in socialno. Položaj določenih žensk, ko so starejše, se še poslabša v primerjavi s položajem, ki so ga imele, ko so bile mlajše, delovno aktivne.

»V zdravniških in zavodskih obravnavah starejše ženske pregovorno preveč medikalizirajo, češ da je stara ženska depresivna ženska.«

Znano je tudi, da so slovenske ženske doma vse življenje v glavnem mislile in delale le za druge in malo zase. »To, da odrasli otroci mamo zanemarjajo, je včasih tudi izraz vseživljenjskega konfliktnega odnosa. Morda si mislijo, zakaj bi bili blizu starejši sorodnici, če nikoli nisem do nje imela posebne navezanosti? Če sta me mama in oče kot mladega pretepala, zakaj bi ju obiskoval?«

Sogovornica poudari, da je zelo zaskrbljujoče, da se z dolgotrajno revščino sooča vse več starejših državljanov naše države. V Sloveniji smo po revščini starejših žensk, starih nad 75 let, pri samem vrhu držav Evropske unije. »Če se temu pridruži še nasilje, je to grozljivo življenje.«

Največji delež zlorabljenih oseb je starih 75 do 80 let. Kar v 94 odstotkih so do svojih staršev nasilni lastni otroci. Bistvene razlike med spoloma storilcev ni. Pokazalo se je le, da so moški fizično bolj nasilni, ženske pa psihično. Žalostno je, da je v Sloveniji zaznati tudi nasilje v institucijah: v domovih starejših in celo v bolnišnicah, a je to še vedno tabuizirana tema.

»Nobeno nasilje ni opravičljivo. Kot starši ne bi smeli biti nasilni do svojih otrok, tudi otroci ne bi smeli biti nasilni do ostarelih staršev,« je poudarila dr. Darja Zaviršek. ■

ANKETA O RAZLIČNIH VRSTAH NASILJA

Novinarski krožek Slovenske univerze za tretje življenjsko obdobje

Joži Umek, upokojena ekonomska tehničarka, Hrastnik: »Kot prostovoljka delam že trinajst let, odkar sem upokojena. V okviru društva Starejši za starejše obiskujem na domu tiste, ki so pomoči potrebni in njihovi sorodniki nimajo vedno časa zanje, niti potrpljenja. Pri tem opažam, da je v družinah prisotno veliko tihega, prikrita nasilja, zlasti psihičnega, čustvenega in verbalnega. Menim, da se žrtve nasilja ne bi smele skrivati med štirimi stenami, ampak bi morali o tem najprej spregovoriti s tistimi, ki ji zaupajo, pokličejo lahko tudi center za socialno delo ali policijo. Vendar žrtve o tem raje molčijo, ker jih je sram, da to počnejo »njihovi« ljudje.

S centri za socialno delo imam dobre izkušnje, saj so vedno posredovali in pomagali, ko se je pojavilo nasilje nad starejšimi ali nad drugimi. Starejši pogosto nočejo biti v breme mladim in zato sprejemajo nasilje kot zlo usodo.«

Biserka Marolt Meden, predsednica Društva Srebrna nit: »Pogosto se srečujemo s stiskami, vprašanji in pritožbami, ki so povezane z neprimernim odnosom do starejših. V mislih imam domače in institucionalno nasilje, ki je še bolj skrito. Ko je stanovalka nekega doma starejših občanov naredila samomor, mi je obiskovalka v tem domu potožila, da je bila naključna priča grobega, skrajno neprofesionalnega ravnanja ene od negovalk do te stanovalk. Zdaj se sprašuje, ali je morda tudi ta krut odnos negovalke kakorkoli prispeval k samomoru? Skrbi me tudi zanemarjanje in nasilje nad ostarelimi v družinskem okolju, ki je našim očem še bolj skrito. Opozorjanje na nasilje nad ostarelimi in njegovo preprečevanje sta pomembni nalogi Srebrne niti. Za boljše razumevanje potreb starejših, za spoštljivo in ljubeče ravnanje z njimi bo treba poklicnim, pa tudi neformalnim oskrbovalcem zagotoviti ustrežnejše izobraževanje ter stalno supervizijo in podporo.«

Darko Mutavčič, Društvo za zmanjševanje škode zaradi drog Stigma, program Varne hiše za uživalke prepovedanih drog, ki so žrtve nasilja:

»Vanjo se lahko zatečejo uživalke nedovoljenih drog, ki so doživele različne vrste nasilja. Številne od njih so bile žrtve že v otroštvu. V programu najprej poskrbimo za osnovne zadeve, kot so izdelava osebnih dokumentov, pridobitev socialne podpore in podobno. Če želi katera prenehati uporabljati nedovoljene droge, jo podpiramo. Sploh pa podpiramo vse, ki so žrtve nasilja. V tem programu se zdijo pomembni majhni koraki, s katerimi jim pomagamo.«

Nina Kavzar, aktivistka Društva Gibanje za dostojno delo in socialno družbo Ljubljana: »Zelo visok odstotek mladih, ki se danes zaposli, so prekarni delavci. Ti pa so kar naprej v stresu, saj pogosto sploh ne vedo, ali bodo delo naslednji dan še imeli in ali bo plačano. Ne morejo razviti vseh svojih sposobnosti, saj jim delodajalci dajo vedeti, da bodo delo izgubili, če bodo zboleli, šli na porodniški dopust ali bodo manjkali zaradi bolezni otroka. V društvu jim pomagamo z ozaveščanjem na zanje vsebinsko pomembnih delavnicah, nudimo jim svetovalno pomoč, da bi jim olajšali hude materialne, zdravstvene in osebnostne težave, da bi tudi oni lahko zrl v svojo varno prihodnost in ustvarili varno prihodnost svojim najbližjim.«

Nina Kočar, ustanoviteljica in voditeljica Lunine vile, ki nudi zdravljenje in preprečevanje travm pri otrocih: »Vsaka četrta deklica in vsak šesti fantek sta žrtvi fizičnega in spolnega nasilja. Zlorabe se dogajajo tudi pri nas. Zato izobražujemo tudi starše in učitelje, da znajo prepoznati znake pri zlorabljenih otrocih, hkrati pa ozaveščamo javnost o tej problematiki. S skupino terapevtov in prostovoljcev smo v štirih letih nudili brezplačno pomoč več kot 150 otrokom in mladostnikom. V prihodnosti si želimo pomagati tudi storilcem, da bi prekinili verigo nasilstva, saj vemo, da so žrtve nasilja, ko odrastejo, pogosto tudi same nasilne.«